
Agneza BEZINOVIĆ

SJEĆANJA 1941–1945.

*A*gneza Bezinović rodila se 14. aprila 1923. godine u Budimpešti (Mađarska), od oca Petra Goldbergera i majke Szerene, devojačko Friedman.

U Holokaustu je izgubila oca i više članova šire porodice.

Preživela je hapšenja i zatvore, transport u neki od zloglasnih logora i gubilišta, iz kojeg se spasila, zajedno sa majkom, iskakanjem iz vagona voza i kasnijim odlaskom u partizane. S transportom ranjenika dospela je i u zbeg u El Šatu (El Shatt), u Egiptu, u kojem je ostala do oslobođenja zemlje.

Školovala se u Zagrebu, gde je završila školu za umetnost i trgovinu.

U braku sa Zvonkom Bezinovićem ima troje dece, sedmoro unučadi i jednog praunuka.

Živi u Rijeci, u Hrvatskoj.

Zagreb, 1941. godina. Miran i ugodan obiteljski život u građanskoj židovskoj obitelji, ispunjen ljubavlju i toplinom naprasno je prekinut. Započelo je rješavanje židovskog pitanja u skladu sa zakonima i propisima nove države. Pakao straha i beznada za sve zagrebačke Židove. Isključenost iz društva, pljačka, progon na svakom koraku.

Imala sam sedamnaest godina, bila sam jedinica, voljeno dijete.

Sjećam se prizora. Moj tata odnosi naš radio prijemnik na sabirno mjesto u dvorište židovske škole u Palmotićevoj. Jer Židovi ne smiju slušati radio-program. A voljela sam slušati radio.

Sjećam se dana kada je tata došao doma shrvan, „okićen“ odvratnom žutom krpom. Otisnuta Davidova zvijezda i natpis „Jude“, uvoz iz nacističke Njemačke. Kasnije smo dobili žute „Ž“ bedževe, domaći proizvod. Mama, tata i ja smo odučili s ponosom nositi te biljege. Unatoč poniženosti.

Sjećam se ruksaka u predsoblju. Spremni za pokret, za put u nepoznato. Najavili su nam da za nas u Zagrebu više nema mjesta. Topla odjeća, lijekovi, kocke šećera, čokolada, dokumenti, boca s vodom.

Na uglu Zvonimirove, ne sjećam se broja, u jednom je stanu zasjedala komisija za prikupljanje zlatnine i ostalih dragocjenosti. Sve smo morali prikupiti i predati. Ja sam, s nekoliko vršnjaka, bila prisiljena po gradu raznositi naredbe onima koji to još nisu učinili da smjesta predaju svoje zlato. S užasom se još uvijek sjećam straha ljudi kada bi primili „obavijest“ i tuge kad su se odvajali od svog nasljeđa, obiteljskih uspomena, svog vjenčanog prstenja, dijela sebe i svog identiteta.

A onda je svanuo najbolniji dan. Petak, 19. rujan 1941. Toga su dana konačno odveli mog tatu. Više ga nikada nisam vidjela. Moji stričevi i njihovi sinovi također su toga dana odvedeni. Saznajemo – u Jasenovac. Nekoliko dana prije toga bili su zatvoreni u Kristalumu, sabirnom logoru. Nosili smo za njih nešto odjeće i hranu koju su preuzimali kulturbundovci njuškajući i bacajući sve što im se nije dopadalo. Još uvijek se nadam da je ponešto od donesenog došlo do naših dragih.

Približavao se kraj 1941. Represija, zastrašivanje. Hapsili, zatvarali, puštali, pa opet zatvarali, prijetili... U svemu tome, u emocionalnom kaosu, desila mi se ljubav. Upoznala sam visokog mladića, Dalmatinca, koji me je prihvatio, pokušavao utješiti, zaštititi.

No, jednoga su dana došli po nas. Moja sitna, krhka mama s ruksakom na leđima. Dvojica uniformiranih ustaša i jedan civil, vjerojatno njihov agent, guraju je kroz izlazna vrata našeg stana... „Daj zaključaj i odmah predaj ključeve“ i utješne riječi – „Nebo je židovsko“. Više se nikada nismo vratili.

Sabirni centar u Šubićevoj gimnaziji. Tih su dana kretali transporti u nepoznato. Nas su izdvojili jer je zavičajna općina moga oca bila u Madžarskoj. Prebacili su nas u ženski zatvor na Savskoj cesti. Neko-

liko dana u tom zatvoru. Datuma se više ni jednog ne sjećam, košmar je učinio svoje. Rano jutro, magla, pruga, vlakom u koprivnički zatvor. Nekoliko dana iza toga žandarmerijska kasarna Gola i Ždala.

Htjeli su nas se riješiti. Svake su nas noći u grupama žandari kroz kukuruzište tjerali preko jarka na mađarsku stranu. Tamo bi nas dočekivali njihovi graničari – neke bi dobro pretukli i vratili natrag u Hrvatsku, jer više nisu njihovi.

Prilikom dovođenja u Jasenovac, u kojem su ubijeni Agnezin otac, njegova braća i više članova porodice, ustaše su vršile pretres zatočenika i oduzimale vredne stvari

Mama i ja smo srećom bile rođene u Mađarskoj, tako da smo bile pošteđene od okrutnog dočeka. Čak su nas doveli u njihovu kasarnu, dali nam piti vode, ali bi nas u noći redovito vratili nazad, preko polja, uz Dravu u Golu. Jedni su nas isporučivali, drugi nas nisu htjeli i ustrajno nas vraćali. Ta je suluda šetnja trajala nekoliko dana. Jednoga su nas dana konačno pokupili i odveli na koprivničku željezničku stanicu. Te je večeri iz Zagreba stigao teretni vlak, pun nepoželjnih i nepotrebnih Židova i nežidova, pun uplašanih i izmučenih ljudi. Ukrcali su nas u teretni vagon. Mrak, nagurani, stiješnjeni.

Pred zoru vlak je krenuo i nedugo nakon toga stao. Opet neki logor. Otvorila su se vrata vagona. Ustaška je straža naredila da dva, tri snažna muškarca izbace mrtvace ako ih ima i neka poliju „kible“ vode po vagonu, ali vode za piće nema.

Cijelo sam vrijeme čvrsto stiskala maminu ruku. Bilo me je strah. Neposredno pored sebe čula sam muški glas koji je nekome šaptao „'Ajmo iskočit' pa što bude“. Pokraj nas su prošle dvije siluete. Ne misleći ni o čemu, povukla sam maminu ruku i skotrljale smo u jarak pokraj pruge. Tamo su već ležali neki mrtvi ljudi iz ostalih vagona. Šćućurile smo se u mraku, pravile se da smo mrtve. Nakon nekog vremena ispuzale smo iz onog „groba“. Neobrađeno kukuruzište pružilo nam je zaštitu. Lutale smo ne znajući gdje smo, što se zapravo događa, što nam je činiti. Posve izgubljene. I onda je moja krhka mama doživjela živčani slom. Bacala se po zemlji, plakala, urlala. Kad se malo sabrala vikala je na mene da sam ja kriva što smo iskočile iz tog vlaka koji bi nas odveo do tate koji nas sigurno čeka. Ja bespomoćno gledam tu agoniju, ni sama ništa ne razumijem.

Napokon se smirila. I krenule smo nas dvije onako prljave, blatne, jadne, u nepoznato.

Sunce se već visoko diglo kad su naišla kola sa kukuruzovinom. Ugledavši nas onakve grozne kakve smo već mogle izgledati, stariji muškarac s kola nas je upitao kamo smo krenule. Ne znajući što bih, ja sam hrabro odgovorila da tražimo mjesto gdje bi mogle služiti. Čovjek se nasmijao i bičem pokazao prema natrag upitavši nismo li mi baš od tamo došle. A tamo, na nekoliko stotina metara bio je logor „Danica“. Ukrcao nas je na kola, pokrio kukuruzovinom i odveo kola u polje. Zaprijetio nam je da ne smijemo pustiti nikakav glas od sebe, dok ne čujemo u blizini nekoga tko će „fućkati“ i početi moliti „Oče naš“. Mrak se spuštao kad je došla njegova žena, donijela nam palentu i mlijeko, nahranila nas. U zoru su stigli partizani iz Kalničkog odreda i povelili nas sa sobom. Smjestili su nas u selo Domaji podno Kalnika, gdje se nalazila partizanska bolnica. Tako smo neplanirano nas dvije postale „prave partizanke“.

Moja mama, koja je uvijek imala ispomoć u kući, najprije je čuvala dvije krave koje su hranile partizansku bolnicu u selu Domaji. Poslije je napredovala, postala je pomoćnica u apoteci Desetog zagrebačkog korpusa, gdje je i ostala do kraja rata.

Nedugo nakon što smo se sklonile na sigurno napisala sam pismo Jakovu, rođaku mog mladića Zvonka. Obavijestila sam ih da sam živa i gdje se nalazim. Sjećam se da je trgovac Rončević odnio pismo u Koprivnicu i poslao ga za Zagreb.

Moj Zvonko je u to vrijeme bio u zatvoru u Zagrebu, osuđen na smrt strijeljanjem, jer je odbio mobilizaciju i odlazak na rusku frontu (obavijest obitelji o datumu strijeljanja i preuzimanju trupla pohranjena je u Muzeju NOB-a u Makarskoj). No, uz pomoć prijatelja, zatvorskog liječnika (dr. Franulović, dr. Grospić) smješten je u zatvorsku bolnicu odakle je, uz pomoć dobrih ljudi, uspio pobjeći.

Nakon nekog vremena u selu Domaji iznenada se pojavio Srećko, Zvonkov brat, i donio je sreću! On je uspio u Zagrebu za mene izraditi lažne putne i osobne dokumente na ime Katica Jerković iz Zastražišća na otoku Hvaru. S lažnim dokumentima pridružila sam se Zvonku koji je, kao Hrvat, Dalmatinac, također bježao od ustaškog terora. Našli smo se u Dugom selu i krenuli smo prema Dalmaciji, prema očekivanoj slobodi.

Putovali smo vlakom preko Bosne. Sjećam se da je putovanje bilo dramatično, puno straha. Vlak je bio pun ustaša koji su išli u Dalmaciju zamijeniti Italijane. U Metkoviću je italijanska vojska dozvolila nastavak putovanja samo muškarcima, dok su žene zadržane da bi u kasarnama služile italijanskoj vojsci. Kako sam se snalazila sa stranim jezicima, otišla sam u italijansku komandu s pričom da studiram u Zagrebu i da želim za Božić otići kući na selo. Stariji italijanski časnik me je gledao, kao da je u meni stvarno prepoznao „rođenu hvarsku seljanku“ i bez riječi mi izdao propusnicu – „lascia passare“.

U Makarskoj je italijanska vojska napuštala grad, vlast su preuzimale ustaše. Zvonkovi roditelji su nas nekoliko dana sakrivali, no to je bilo prerizično. Rođak sa Hvara nas je svojom barkom prebacio u njihovu uvalu Pokrvenik, gdje smo našli privremeno sklonište.

Nakon nekog vremena ponovno smo se prebacili na kopno i pridružili se partizanskim jedinicama na Biokovu. Zvonko je kao radiotelegrafist obavljao odgovorne poslove, a ja sam u drugoj jedinici radila kao bolničarka. Ponekad smo se na kratko viđali.

Možda u krivo vrijeme, no ljubav je učinila svoje. Čekala sam bebu. Prebacili su me u „bolnicu“ u Jelsi na Hvaru, a potom sam nje govala slijepe u Veloj Luci na Korčuli.

S transportom ranjenika poslali su me u zbjeg u El Shatt. Već na brodu „Bathory“ počela sam obavljati administrativne poslove, registraciju putnika, popise ranjenika. Te sam poslove nastavila raditi u glavnoj komandi Prvog logora u El Shattu.

Naravno da sam se odmah pridružila našoj maloj židovskoj zajednici, pogotovo nakon rođenja moje kćerkice, s kojom sam se preselila u Logor broj 2. Tamo je bila mala kolonija Židova. Neki su došli sa Raba, neki iz drugih skrivališta. U sinajskoj smo pustinji, na zemlji praotaca, našli svoje sklonište.

Povratak u domovinu bio je tužan. Razrušeno i opustošeno. Moja je majka, relativno mlada, potpuno shrvana i istrošena uskoro umrla. Više nitko nije bio živ.

Od nekadašnjeg obiteljskog i društvenog života u židovskoj zajednici predratnog Zagreba nije ostalo ništa. Trebalo je započeti potpuno nov život, u drugoj kulturi, s drugim običajima, s novim ljudima i drugačijim vrijednostima.

Trebalo je sve preboljeti. Nakon 66 godina to mi još nije uspjelo.